

BORSEC, O AMINTIRE AMARĂ! / BORSEC, a Bitter Memory!

Prof. dr. arh. / Prof. PhD Arch.

Niculae GRAMA

Şef lucrări, drd. arh. / Assist. Prof. PhD c. Arch.

Robert NEGRU

nigrama@yahoo.com

robert_negraru@yahoo.com

REZUMAT

În numai 15 ani imaginea stațiunii este total schimbată. Majoritatea vilelor, construite într-un stil arhitectonic unitar, cu delicate dantelări din lemn la fatade, au devenit „fantome” care-și cer dreptul la recunoaștere. Între Borsecul anului 1937, când avea loc *Congresul Internațional de Balneologie*, și Borsecul zilelor noastre, există un decalaj uriaș, indicator al neputinței, dar mai ales, al indiferenței. După 60 de ani, stațiunea nu poartă doar urmele unei accelerate și îndelungate degradări, ci se poate spune chiar că se află în pragul colapsului.

Gradul avansat de uzură, datorat în primul rând labilității sistemului legislativ, a contribuit decisiv la dispariția turismului în această stațiune altădată renumită. Revitalizarea turismului este strâns legată în primul rând de definirea clară a regimului de proprietate, de o reabilitare eficientă a clădirilor și de o completare a deficitului de locuri de cazare, prin inserarea unor clădiri noi, în spiritul locului. Timide, disparate și totuși reale, apar și gesturile de revigorare. După aproape 3 ani de la ultima vizită în 2007, câteva imobile au început să fie „restaurate”, mai degrabă reparate. S-au investit fonduri serioase în finisarea bulevardului principal ce-ți călăuzește pașii în acest „muzeu al arhitecturii ruinate”.

Existența stoică a unor pensiuni și curgerea încăpătânătă a izvoarelor de ape minerale, captate și numerotate încă din veacul trecut, asigură continuitatea acestor locuri.

Intentia autorilor este de a trage un semnal de alarmă, până nu va fi prea târziu, în vederea revenirii la normalitate, reintroducerea Borsecului în circuitul turistic și balnear internațional.

Cuvinte cheie: Borsec, stațiune balneară, turism, vile / construcții, uzură, ruină, reabilitare, revitalizare, salvare.

ABSTRACT

The image of the resort changed radically in the last 15 years. Most of the villas, conceived in a unitary architectonic style, with delicate laced wood front decorations, became as „ghosts” claiming the right to be recognized.

From 1937 – when the International Balneology Congress took place in Borsec – to today, the huge difference shows helplessness and most of all, indifference. Sixty years after, this successful interwar resort is facing an accelerated decay and finally, an imminent collapse.

The decay of the buildings (as shown below), caused by their old age and by the gaps in the legislative system contributed to the disappearance of tourism; its regeneration is essentially connected to the clarification of the property regime, to the efficient rehabilitation of buildings – of course, those that can still be saved and, obviously, by supplementing the deficit in housing through new ones in accordance with the specificity of the area.

Hesitant, disparate and yet real, some signs of revitalisation can be seen. After almost 3 years from the last visit in 2007, some buildings are in a process of “restauration”, or rather a repair process. It's the case of the facilities in Source no. 3 and no. 4, as well as the Villa no. 46 in process of restauration. This might be the starting point for the awaited revival.

The stoic existence of some of the villas, as well as the stubborn fluidity of the mineral springs, captured and indexed in the past century, assures the continuity of these places.

The intention of the authors is to bring the matter to the attention of the public before it becomes too late, so that the return to normality can be made: the reintroduction of Borsec in the international balneal tourist circuit.

Keywords: Borsec, balneal resort, tourism, villas / buildings, decay, ruin, building rehabilitation, building renewal, revitalisation, building rescue.

Trecerea întâmplătoare prin „vestita stațiune” îți lasă un gust amar, iar de încerci o plimbare pe „corso”, spre seară, te află întrocmai într-unul din cadrele realizate de Tarkovsky în „Călăuza”. Sinistră întâmplare, frumoase amintiri!

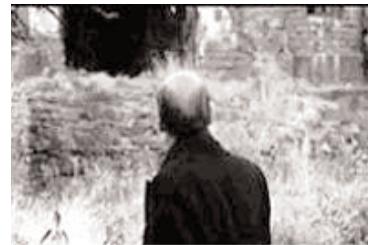
Prin simpla rostire a cuvântului „Borsec”, mintea asocia și legă, până nu demult, apa minerală de stațiune. Drumul de acces cu podul de pe care plecau, în țară, pe șină îngustă, cu mocănița, vagoanele ticsite cu apa minerală, devenise emblema acesteia pana în anii '90. Astfel se explica de ce cărțile poștale mai stăruie și astăzi în mintea generațiilor născute imediat după 1945.

Azi, dacă te încumeți să urci până în „stațiune”, numai fabrica de îmbuteliere a apei minerale îți mai sugerează o oarecare activitate – din păcate, modernizată fără identitate și fără nici cel mai mic respect pentru context, încadrată între casele cu scândură de brad traforată la atice și balcoane, participă la stingerea valorilor arhitecturale locale, opunându-se formal acestora, chiar dacă este unicul aport major economic.

If by chance you arrive in Borsec, the balneal resort once very popular, you will experience a bitter disappointment; if you attempt an evening walk on the “boulevard”, you may feel like in one of Andrey Tarkovsky's scenes from Stalker (1979), in the role of Aleksandr Kajdanovky – what a sinister accident, what beautiful recollections!

Not so long ago, simply mentioning the word Borsec brought to mind the connection between the mineral water and the resort. The access route with the bridge from which wagons, pulled by the narrow-gauge steam locomotive and packed full with mineral water, would leave for the rest of the country became its symbol up until the '90s. This explains why postal cards still linger in the minds of the generations born shortly after 1945.

If you venture up to the resort, nowadays only the mineral water bottling plant suggests some activity – unfortunately modernized without identity and with the utmost disrespect towards the context, as it is

Trecerea întâmplătoare îți lasă un gust amar, iar de încerci o plimbare pe „corso” spre seară, te află înlocmai într-unul din cadrele realizate de Andrei Tarkovsky în „Călăuza” (1979) și instantaneu ajungi interpret în locul lui Aleksandr Kajdanovsky: „sinistră întâmplare, frumoase amintiri!”

Speranța îndreptării stării de fapt o poți sesiza nu mai departe decât vizitând site-ul Primăriei și urmărind „Planul local de dezvoltare durabilă a municipiului Borsec”.

Primele gospodării apar în depresiunea în care este situat orașul. Abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, explozia demografică este legată de construirea primei manufacuri pentru fabricarea sticlei (1804 – 1806) necesară îmbutelierii apei minerale, inițiativă aparținând austriacului Zimmerhausen Antal (conform datelor prezentate în „Istoria Borsecului în imagini” ISSN – 1453 – 4312 – 2004, lucrare coordonată de Farkas Aladar). Începerea exploatarii travertinului ca material de construcții în jurul anului 1819, descoperirea în 1857 a rezervelor de lignit de către Pavel Vajna Elek și începerea exploatarii acestora în 1879, au creat premisele dezvoltării economice solide a localității.

O activitate permanentă în zonă a fost cea de exploatare forestieră, ceea ce explică tipul de structură al majorității imobilelor.

Încă din 1793 sunt evidențiate proprietățile curative ale apelor minerale, prin expunerea științifică a doctorului Neustadler, într-o revistă medicală apărută

surrounded by houses made of pine wood with attic and balcony fretwork and therefore participates wholeheartedly in the extinction of local architectural values by formally opposing them despite it being the single major economic support.

An unplanned trip leaves you with a bitter taste and if you attempt a walk on the “boulevard” towards evening, you may as well feel like in one of Andrey Tarkovsky's scenes from Stalker (1979), in the role of Aleksandr Kajdanovsky — what a sinister accident, what beautiful recollections!

The first households appear in the natural depression in which Borsec can still be found today towards the end of the 18th century; the demographic explosion is connected to the first manufactory of glass needed for the bottling of mineral water which occurred between 1804 and 1806 and, thanks to an Austrian named Zimmerhausen Antal (according to the data presented in “The history of Borsec in images” ISSN – 1453 – 4312 – 2004, a work coordinated by Farkas Aladar). The beginning of travertine exploitation around the year 1819, used as construction material as well as Pavel Vajna Elek's discovery of the brown coal resources in 1857 and their exploitation starting with 1879 created the starting point for the town's solid economic growth.

One of the activities that had never been interrupted in the area was forest exploitation, also visible in the type of structure pertaining to most of the buildings.

la Sibiu.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, încep să se distingă și lucrări specifice unei aşezări urbane: iluminatul public, amenajarea străzilor și aleilor, rețea de canalizare. Foarte importantă pentru dezvoltarea zonei a fost și realizarea drumului Borsec – Toplița, construit de inginerul Baross Gabor.

Oficializarea turismului balnear are loc la terminarea primului război în 1918, iar perioada ce a urmat, până la începerea celui de-al doilea război mondial, în care s-au construit și exploatat majoritatea vilelor ce se mai pot vedea și astăzi, a fost glorioasă.

Adevărată recunoaștere a valorii acestui loc a avut loc în 1937, când s-a organizat aici „Congresul Internațional de Balneologie”, la care au participat țări cu tradiție în domeniu.

Multe imobile nu au fost construite pentru a fi utilizate și în perioada de iarnă, dar în perioada de după 1945, până în 1989, au fost aduse modificări – sisteme de încălzire și extinderea rețelelor de alimentare cu apă și de canalizare – la mareea majoritate a unităților de cazare, pentru a putea fi utilizate pe întreg parcursul anului.

Since as early as 1793, the curative properties of mineral water are stressed upon by doctor Neustadler in a scientific article published in a medical magazine from Sibiu.

In the second half of the 19th century, features specific to an urban settlement also appear: public illumination, street and alley lay-out as well as the sewerage system. Not without importance is also the building of the road between Borsec and Toplița city by the engineer Baross Gabor.

At the end of World War I balneal tourism gained an official status and the following period until World War II - when most of the villas that can be seen today were erected and used - was a glorious one.

True acknowledgement came in 1937 when the "International Congress of Balneology" was held with participants from countries with a long tradition in the field.

Many of those houses had not been built for winter usage, but in the period that followed 1945 up to 1989 most of them had been modified - the heating system was added, the water supply network and the sewerage were extended - in order to offer lodging and comfort all year round.

Bulevardul central din Borsec imagine din 1937, ("Imagini de altădată din Borsec și Toplița" — Farkas Aladar și Czirják Károly, Borszékert Alapítvány Fundația pentru Borsec, 2002) /

The central boulevard in Borsec in an image from 1937 (Borsec and Toplița- Images from older times — Farkas Aladar and Czirják Karoly, Borszékert Alapítvány Foundation for Borsec, 2002)

După evenimentele din decembrie 1989, până în 1994, stațiunea a funcționat la cote minime, din varii motive; după 1994, stațiunea început să decadă rapid, culminând cu excluderea din sistemul turistic și balnear național.

Asistăm astăzi, din păcate, neputincioși, la sărăcirea patrimoniului arhitectural peste tot în țară. Ceea ce se petrece însă în Borsec este de-a dreptul absurd și revoltător, se stinge tăcut și grav un întreg capitol al perlei de odinioară, acela al stațiunilor balneare ale României. Ai sentimentul culpabilității ca părtaș indirect al fenomenului numai pentru că ai aflat această stare și, în fapt, ești lipsit de mijloace pentru a-l opri. Fără falsă modestie, acesta din urmă constituie motivul ce a determinat întocmirea materialului de față, ca gest de minimă decentă profesională.

În aprilie 2007, la a 13-a ediție „Tușnad – 2007”, Conferința internațională Științifică „Teoria și practica reabilitării patrimoniului construit”, Sibiu, România, au participat ca autori cu o comunicare conf. dr. arh. Niculae Gramă, prep. arh. Sergiu Petrea și prep. arh. Horia Dinulescu. Ei au propus cu această ocazie extinderea listei monumentelor istorice de la 13 la 27. Nici până astăzi această extindere nu s-a produs. Să fie oare acesta semnul continuității?

Prezentăm în continuare imagini cu o parte din imobilele incluse între cele 14 propunerii:

- Vilele Heiter, azi Vilele 19 și 20 ;
- Pavilionul central, azi Vila 29 ;
- Vila Szebeni, azi Vila 31;
- Caritas, azi Vila 33 cu cantina ;
- Vilele 45, 46, 49, 57
- Vila Csiky, azi Vila 54 ;
- Vila Kamenitzky ;
- Vila Nefeletejs ;
- Vila Posta ;
- Hotel „Speranța”, azi cinematograf, cantină și birouri;

After the events of December 1989 until around 1994, out of various reasons, the station functioned at minimum efficiency and soon after started to rapidly deteriorate culminating with its expulsion from the national balneal touristic circuit.

Sadly, today we are helpless witnesses to the degradation of our architectural heritage all over the country. However, the state of things in Borsec is utterly absurd and shocking; one of our history's most treasured chapters -Romania's balneal resorts — is fading quietly and gravely away. One feels guilty to be an indirect participant in this phenomenon for simply knowing about it and, in fact, lacking all means to stop its progress. False modesty aside, the former is also the reason for writing this text, as a gesture of minimum professional decency.

In April 2007, at the 13th edition TUŞNAD – 2007 – The international scientific conference “The theory and practice of rehabilitating existing heritage” Sibiu, Romania, conf. Dr. Arh. Niculae Gramă, prep. Arh. Sergiu Petrea and prep. Arh. Horia Dinulescu participated with a presentation that proposed expanding the list of historical monuments from 13 to 27. To this day, nothing of the kind has happened; could this be the sign of continuity?

We present a series of images with some of the houses to be included in the list of the 14 proposed:

- Heiter Villas, today Villas 19 and 20
- the central pavilion, today Villa 29
- Szebeni Villa, today Villa 31
- Caritas, today Villa 33 with canteen
- Villas 45, 46, 49, 57
- Villa Csiky, today Villa 54
- Villa Kemenetzky
- Villa Nefeletejs
- Villa Posta
- Speranța Hotel, today cinema, canteen and offices

Vilele Heiter în 1922/
Heiter Villas in 1922

Vilele Heiter după 1922/
Heiter Villas after 1922

Vilele Heiter astăzi/
Heiter Villas today

Pavilionul central în anii '70 (construit 1955) /
The central pavilion in the 70s (built in 1955)

Pavilionul central astăzi /
The central pavilion today

Vila Szebeni ieri și astăzi /
Szebeni Villa once and today

Vila 49 în 1939 și astăzi /
Villa 49 in 1939 and today

Vila 46 ieri și astăzi /
Villa 46 once and today

Vila Csiky, în anii '30 și astăzi,
denumita vila 54 /

*Villa Csiky, in the '30s called today Villa
no. 54*

Vila Nefelejts în perioada dintre
război și astăzi /
*Nefelejts Villa, between the wars
and today*

Hotel "Speranța" în 1908, în anii 1920 și astăzi / *Speranța Hotel in 1908, in the 1920's and today*

Depozitul /
The Warehouse

Popicăria /
The bowling

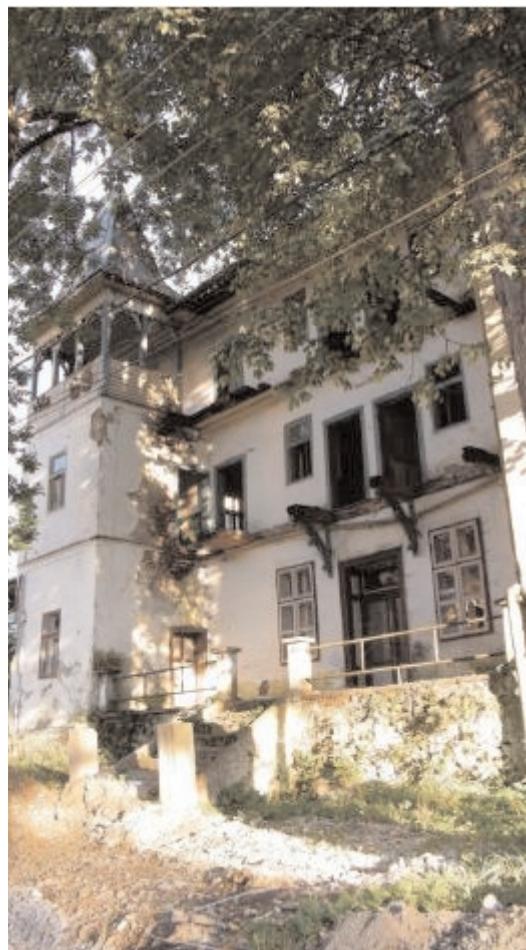

Policlinica / The Clinic

Vila nr. 69

La acestea am adăugat și alte clădiri demne de a fi luate în seamă pentru o eventuală extindere a listei.

Gradul avansat de uzură (ilustrat de imagini), datorat și labilității sistemului legislativ, a contribuit decisiv la dispariția turismului, o revitalizare a acestuia fiind strâns legată (după definirea clară a regimului de proprietate) de modul în care se apelează la reabilitarea eficientă a clădirilor – bineînțeles, acelea ce mai pot fi salvate și, evident, suplinind deficitul locurilor de cazare prin inserarea unora noi, în concordanță cu spiritul locului.

Sunt încurajatoare unele demersuri, ca investirea de fonduri serioase în finisarea bulevardului principal, ceteți poate călăuzi pașii prin „muzeul arhitecturii degradate” din stațiune.

Timide, disparate și totuși reale, apar și alte gesturi de revigorare. După aproape trei ani de la ultima vizită (2007), se poate observa că a început „restaurarea”, mai degrabă repararea unor imobile. Este cazul dotărilor Izvor nr. 3 și nr. 4, al Vilei nr. 46, aflată în curs de restaurare. Aceasta ar putea deveni punctul de plecare pentru renașterea așteptată.

Existența stoică a câtorva pensiuni, precum și curgerea neîncetată a izvoarelor de ape minerale, captate și numerotate încă din veacul trecut, asigură continuitatea acestor locuri.

Înțeția autorilor este de a trage din nou un semnal de alarmă, până nu va fi prea târziu, în vederea revenirii la normalitate, având ca finalitate reintroducerea stațiunii Borsec în circuitul turistic și balnear internațional.

Fotografiile de epocă sunt preluate din:

„Istoria Borsecului în imagini” (ISSN - 1453 - 4312 – 2004), lucrare coordonată de Farkas Aladar, „Imagini de altădată din Borsec și Toplița”, Farkas Aladar și Czirjak Karoly, Borszekert Alapítvany / Fundația pentru Borsec, 2002.

Fotografiile din 2007 și 2010 aparțin arhitecților Niculae Gramă, Sergiu Petrea și Horia Dinulescu.

We have also added other buildings worth being noted in the case of the list's extension.

The decay of the buildings (as shown below), caused by their old age and by the gaps in the legislative system contributed to the disappearance of tourism; its regeneration is essentially connected to the clarification of the property regime, to the efficient rehabilitation of buildings – of course, those that can still be saved and, obviously, by supplementing the deficit in housing through new ones in accordance with the specificity of the area.

Hesitant, disparate and yet real, some signs of revitalisation can be seen. After almost three years from the last visit in 2007, some buildings are in a process of "restaurare", or rather a repair process. It's the case of the facilities in Source no. 3 and no. 4, as well as the Villa no. 46 in process of restauration. This might be the starting point for the awaited revival.

The stoic existence of some of the villas, as well as the stubborn fluidity of the mineral springs, captured and indexed in the past century, assures the continuity of these places.

The intention of the authors is to bring the matter to the attention of the public before it becomes too late, so that the return to normality can be made: the reintroduction of Borsec in the international balneal tourist circuit.

The vintage photos are taken from:

“The history of Borsec in images” (ISSN - 1453 - 4312 – 2004), coordinated by Farkas Aladar, “Borsec and Toplița - Images from older times”, Farkas Aladar and Czirjak Karoly, Borszekert Alapítvany Foundation for Borsec, 2002

The photos from 2007 and 2010 belong to the architects Niculae Gramă, Sergiu Petrea and Horia Dinulescu.